

ילמד ענוים דרכו - שנה א

היחס לטועים בעיקרי הדת (ב)

הרב רן כלילי

1. מורה נבוכים ג, מא

אבל העושה ביד רמה הוא המזיד שיעיז פניו ויעבור **בפרהסיא**, שזה אינו עובר **לתאבון** לבד ולא לעשות מה שמנעה התורה לעשותו לרוע מידותיו לבד, אבל **לחלוק** על התורה ולעמוד כנגדה, מפני זה אמר **את ה' הוא מגדף**, והוא יהרג בלא ספק... **ויהרג מיתת כפירה לא מיתת עונש, כאנשי עיר הנידחת שיהרגו מיתת כופרים לא מיתת עונש, ולזה ממונם בשרפה ואינו ליורשיהם כשאר הרוגי בית דין.**

2. פירוש המשנה לרמב"ם חולין א, ב

"מינים" אצל חכמים - הם הכופרים **מישראל**, אבל אומות העולם הרי קוראים לכופריהם בסימן היחס ואומרים "מיני גוים".

והם בני אדם אשר **טמטמה הסכלות את שכלם והחשיכו התאוות את נפשם** ופקפקו בתורה ובנביאים עליהם השלום מתוך **סכלותם**, ומכחישים את הנביאים במה שאין להם בו ידיעה, ועוזבים את המצוות מתוך **זלזול**. והכת הזו היא כת של ישוע הנוצרי ודואג ואחיתופל וגחזי ואלישע אחר וכל ההולך בשיטתם - "שם רשעים ירקב".

וייודע שהאדם מן הכת הזו, כגון **שנראה מתבטל ממצווה מן המצוות מתוך זלזול**, בלי ששיג באותו המעשה הנאה. האנשים הללו אשר זה תיאורם - אסור לאכול משחיטתם. וכך אמרו: "תנו רבנן: שחיטת מין - לעבודה זרה, פתו - פת כותי, יינו - יין נסך, ספריו - ספרי קוסמים, פירותיו - טבלים, בניו - ממזרים".

וכן מתנאי המשומד הזה, שמותר לאכול משחיטתו, שלא יהא **צדוקי** ולא **ביתוסי** והם שתי הכתות אשר החלו **להכחיש את התורה שבעל פה** כמו שביארתי באבות, ונעשה האמת אצלם הבל, ונתיבות האור חושך אפלה, בארץ נכוחות יעול, והם שקוראים אותם אנשי זמנינו היום **"מינים"** בסתם, **ואינם מינים** לפי אמונתם! אלא דינם **לעניין ההריגה** - כלומר המתחיל את השיטה הזו בראשונה מדעתו הנפסדת - **כדין המינים**, כלומר שמותר להרגם היום בזמן הגלות. **לפי שהם המבוא אל המינות האמיתית.**

ודע כי מסורת בידינו מאבותינו כפי שקיבלוהו קבוצה מפי קבוצה, כי זמנינו זה זמן הגלות - שאין בו דיני נפשות - אינו אלא בישראל שעבר עברת מיתה, אבל **המינים והצדוקים והביתוסים לכל שינוי שיטותיהם** - הרי כל מי שהתחיל אותה השיטה תחילה - ייהרג לכתחילה, כדי שלא יטעה את ישראל ויקלקל את האמונה. וכבר נעשה מזה הלכה למעשה באנשים רבים בכל ארץ המערב.

3. רמב"ם הל' עבודה זרה ב, ג - ה

ולא עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה - מוזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו ולא נסיח דעתנו לכך ונחשוב ונמשך אחר הרהורי הלב. מפני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על בריו. ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו נמצא מחריב את העולם לפי קוצר דעתו. כיצד? פעמים יתור אחר עבודת כוכבים ופעמים יחשוב ביחוד הבורא שמא הוא שמא אינו, מה למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור, ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא היא אינה, ופעמים בתורה שמא היא מן השמים שמא אינה. ואינו יודע המידות שדין בהן עד שידע האמת על בריו, ונמצא יוצא לידי **מינות**. ועל ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים", כלומר לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משגת האמת. כך אמרו חכמים: "אחרי לבבכם - זו **מינות**, ואחרי עיניכם זו זנות." ולאו זה אף על פי שהוא **גורם לאדם לטרדו מן העולם הבא** - אין בו מלקות...

ישראל שעבד עבודת כוכבים - הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו, ואינו כישראל שעובר עברה שיש בה סקילה. מומר לעבודת כוכבים - הרי הוא מומר לכל התורה כולה. וכן **האפיקורסים מישראל - אינו כישראל לדבר מן הדברים**, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם, שנאמר: "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים". והאפיקורסים - הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו, עד שנמצאו **עוברים על גופי תורה להכעיס בשאט בנפש ביד רמה**, ואומרים שאין בזה עוון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל, שנאמר: "ואל תקרב אל פתח ביתה"...

4. פירוש המשנה לרמב"ם עירובין ו, ב

צדוקי - מיוחס לצדוק, תלמיד אנטיגנוס איש שוכו. והוא ראשון היוצאים... ר' מאיר שהוא תנא קמא אומר - שזה הצדוקי כבר בטל להם רשותו, ואמר להם רבן שמעון מהרו והוציאו את כל הכלים למבוי כדי שיהא לכם חזקה במבוי בתשמיש... יוצא מכל זה **שהוא כישראל**, שהרי בטל רשות ישראל. ור' יהודה אומר שדברי רבן שמעון בערב שבת היו, כלומר שאמר לאנשי המבוי עשו צרכים במבוי עכשיו עד שלא יצא היום ויאסור עליכם, כלומר לפני כניסת השבת, **יוצא מזה שהוא כגוי**.

ופסק ההלכה שכל בר ישראל מאיזה כת שיהיה, אם היה **מחלל שבת בפרהסיא**¹ - אין עושים עמו עירוב ואינו מבטל רשות, ושוכרין ממנו **כגוי**. ואם לא היה מחלל שבת בפרהסיא, ובתנאי שאינו עובד עבודה זרה, מותר לנו שיבטל רשותו לנו. אבל אינו נותן רשות אלא אם כן היה מודה בעירוב כלומר מאמין בו. הנה נתבאר לך מכל זה, **שהיוצאים מכלל האומה אם לא היה מחלל שבת בפרהסיא ולא עובד עבודה זרה מבטל רשות ואינו נותן רשות ולא שוכר - וזה הוא הפסק הנכון**.²

כלומר הוא עדיין בכלל ישראל, אלא שאינו משתתף במה שאינו מאמין בו.

¹ בזמן חז"ל הרמב"ם "רכיבה על סוס בשבת" היא ביטוי מוצהר למי שרוצה לפגוע בכבוד שומרי התורה ורצונו לזלזל בתורה. אולם ברור שבימינו זה יראה אחרת. אולם היסוד בור: שעושה ביד רמה בפרהסיא לזלזל ולהכעיס, ולא לתאבון או לטעות.

² ולפי"ז צ"ל שמש"כ הרמב"ם בסוף הקדמתו לחלק: "וכאשר יהיו קיימים לאדם כל היסודות הללו ואמונתו בהם אמיתית - **הרי הוא נכנס בכלל ישראל**, וחובה לאהבו ולחמול עליו וכל מה שציווה ה' אותנו זה על זה מן האהבה והאחוה, ואפילו עשה מה שיכול להיות מן העברות מחמת תאוותו והתגברות יצרו הרע - הרי הוא נענש לפי גודל מריו ויש לו חלק, והוא מפושעי ישראל. וכאשר יפקפק אדם ביסוד מאלו היסודות - הרי זה **יצא מן הכלל** וכפר בעיקר ונקרא **מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות, וחובה לשנותו ולהשמידו**, ועליו הוא אומר: "הלא משנאיך ה' אשנא וכו'". לא נחית לחלק בין שעושה ביד רמה ללא עושה, וכלל הכלל אחד. אבל במו"נ ג, נא דייק יותר וכתב: "בעלי דעה ועיון שנוצרו להם דעות לא נכונות, או בשל טעות גדולה שארעה להם בשעת עיונם, או מתוך שקיבלו ממי שטעה... אלה הם אשר **לעיתים** ההכרח מחייב להורגם ולמחות את עקבות דעותיהם, כדי שלא יתעו את דרכי זולתם." - הרי שדייק וכתב "לעיתים".

5. רמב"ם הל' עירובין ב, טז

ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא, או שהוא עובד עבודה זרה - הרי הוא **כגוי לכל דבריו**. ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות, אלא שוכרין ממנו - **כגוי**.

אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת, כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה, כללו של דבר **כל מי שאינו מודה במצוות עירוב - אין מערבין עמו** לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו - **לפי שאינו כגוי**. אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר, וזו היא תקנתו. וכן אם היה ישראל אחד כשר וזה הצדוקי בחצר - הרי זה אוסר עליו (בניגוד לגוי שאינו אוסר), עד שיבטל לו רשותו.

6. אגרת תימן

והיו נשמרים ומשגיחים שלא ישתקע אצלכם אחד המינים³ - מהרה יאבדו, **ויהיה לכם קשה מכל שמד**. לפי שכאן בארץ הזאת, כמו שתדעו, היא ארץ חכמים ותלמידים ומדרשות, ודברם של המינים מושפל, ואנחנו מעירים על טעויותיהם והבליהם בכל עת⁴. ואתם שם באותם הקצוות, עם היותכם חכמים וגיבורים בתורה ובמעשים טובים, מתי מספר אתם⁵, ה' ירבה מספרכם, ויקרב עת קיבוצכם וקיבוץ אומתנו, ואם ישתקע אחד מהם שם - יפסיד הכל, ויקלקל אמונת בני הנעורים, ולא ימצאו מציל. ולכן היו נזהרים מהם. **ודעו כי דמם מותר מן הדין**⁶, לפי שהם **מכזבים נבואת משה** רבנו האומר בשם ה': "על פי התורה אשר יורוך", **ויטענו ההפלגה באמונה בדברו בחוצפה ובעזות** (כלומר גם הם טוענים שהם ממשיכי דת משה יותר מאיתנו) כמו שיאמרו הישמעאלים והאדומים (=הנוצרים) שהם מאמינים בנבואתו, **ויפסידו התורה ויבטלוה**, ויהרגו מאמיניה והמחזיקים בה - הם ומטעיהם כאחד. וזה מה שראינו גם כן שראוי להעיר עליו **ולגדל עליו את הקטנים, לפי שהוא יסוד אמונה**.

³ מההמשך נראה שמדובר בקראים, שהיו גם במצרים והרמב"ם נלחם בהם, כידוע, ולא מדבר כאן על המומרים שהתאסלמו, שלהם קרא הרמב"ם לעיל "פושע". וכוונת הרמב"ם שיזהרו שלא תפתח שם קהילה של קראים. ואפשר שהשואל שאל באגרת על כך ואולי היו קראים שבאו באותו זמן לנסות ולהתיישב בתימן.

⁴ כאן למדנו מהרמב"ם הדרכה שהתמודדות מול המינים היא ע"י שמפרסמים בציבור את טעויותיהם והבליהם ומתלוצצים עליהם. לא מספיק להיבדל או להקים קהילות אחרות. ובסוף דבריו בפסקה זו מדבר הרמב"ם על חשיבות החינוך של הקטנים לכך. וזה חשוב גם היום בדורנו במיוחד מול הרפורמה.

⁵ הרמב"ם מתרץ את אזהרתו בעניין זה בהסבר טכני שהיהודים בתימן מתי מעט ועל כן הסיכון גדול. אך בהחלט מתוך כלל האיגרת ניתן לומר שחכמי תימן היו בקיאים בתורה בהלכה, אך לא בבירור שלם של יסודות האמונה. ובמלחמת הדתות זה הדבר העיקרי. זו הסיבה שהרמב"ם כ"כ הצליח במצרים בכוחו הלא שגרתי באמונה כמו בהלכה - להדוף ולצמצם את השפעת הקראים במצרים.

⁶ הרמב"ם כולל את הקראים בכלל המינים ש"מורידין ולא מעלין", בגלל שהם כופרים בסמכות החכמים בהכרעת ספקות התורה וגם טוענים להחלפת עם ישראל - שאצלם התורה האוטנטית. וזה הנקודה המרכזית כי זה עלול להוביל לניסיון לרדוף אחרי ישראל ע"מ להורדם. וא"כ הם רודפים ומותר להורגם. ונראה פשוט ש"בני הטועים" שאותם יש למשוך באהבה חזרה, זה **כאשר הם ממשיכים "מנהג אבותיהם בידיהם" ואינם אידיאולוגים**. אך מי שהוא **אידיאולוג** ומתייחס ליהדות בחוצפה ועזות - הוא נחשב כמטעים הראשונים.

7. אגרות הרמב"ם עמ' תרי

א. שאלה: בעיר אחת הונהג לפני כמה דורות על ידי חכם גדול שלא לעמוד בעת קריאת י' הדיברות, ונימק זאת בכך שחכמים ביטלו קריאתן בכל יום מפני **תרעומת המינים**,⁷ ולכן גם לנו יש להתרחק מהבלטתן לעומת שאר התורה, וכן מכל דבר שיש בו משום קרבה לדרכי המינים. עתה בא לעיר ממונה המבקש לחדש את המנהג לעמוד בי' הדברות, וטוען טענות אחדות בזכות המנהג הזה, ואומר שגם בבגדד ובעוד מקומות נוהגים כך. האם יש לעשות כדבריו?

תשובה: זה אשר הנהיג הרב נוחו עדן לישיב – הוא המחויב, וראיותיו ראיות נכוחות, נמשכות אחר מידות⁸ אנשי העיון, ואין להוסיף עליו. וככה היה ראוי שיעשה בכל מקום שמנהגם לעמוד, שצריך למונעם, בגלל מה שיעלה מזה על הדעת מהפסד האמונה, וידומה שיש בתורה מעלות, וקצתה נעלה מקצתה, וזה חמור מאוד, ומן הראוי לסתום כל הפתחים המביאים לזאת האמונה הרעה.

ואמנם טענת החכם האחר שבבגדד עושים כן – אינה טענה כלל, לפי שאנו אם נמצא בני אדם חולים – לא נחלה את הבריאים בגללם כדי שיהיו שווים, אלא נשתדל ברפואת כל חולה כפי יכולתנו.

ואלו הקראים אינם אותם אשר יקראום החכמים "מינים", אבל יקראום (את הקראים) "צדוקין וביתוסין" ואינם השומרונים.

והמינים הם אשר נתקלקלו להם האמונות ביסודי התורה, ומכללם: "האומר אין תורה מן השמים" וכבר ביאר⁹ שאין הפרש בין מי שיכחיש התורה בכללה, או יכחיש פסוק אחד ויאמר: משה מפי עצמו אמרו. והיה מן המינים מי שהאמין שאין שם מן השמים זולתי י' הדברות, וששאר התורה משה מפי עצמו אמרה. ולפיכך ביטלו (החכמים) קריאתן בכל יום. ואין ראוי בשום פנים לשים בתורה מעלה לקצתה על קצתה.¹⁰ ויתבררו לכם דברינו בזה מפירוש המשנה בפרק חלק¹¹. וכתב משה.

⁷ ברכות יב: "וקורין (הכהנים במקדש) עשרת הדברות, שמע, והיה אם שמוע, ויאמר, אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים. אמר רב יהודה אמר שמואל: אף בגבולין ביקשו לקרות כן (עשרת הדברות), אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינים. תניא נמי הכי, רבי נתן אומר: בגבולין ביקשו לקרות כן, אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינים. רבה בר בר חנה סבר למקבעינהו בסורא, אמר ליה רב חסדא: כבר בטלום מפני תרעומת המינים. אמיר סבר למקבעינהו בנהרדעא, אמר ליה רב אשי: כבר בטלום מפני תרעומת המינים." ופירש רש"י: "מפני תרעומת המינים – שלא יאמרו לעמי הארץ: אין שאר תורה אמת, ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקדוש ברוך הוא ושמעו מפיו בסיני. המינים – תלמידי ישו."

והרמב"ם ביאר את הדברים בפירושו למשנה מסכת תמיד ה"א: "והטעם שקוראים עשרת הדברים בכל יום מפני שהן יסוד הציווי ותחילתו (ענין כוזרי א"פ; הרמב"ם בהקדמתו לפרשת תרומה). וכבר אמרו: "בגבולין ביקשו לומר כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינים". ולא נתבאר בבבלי מה היא תרעומת המינים, אבל נתבאר בתחלת ברכות ירושלמי ואמרו: בדין היה שיהו קוראין עשרת הדברות בכל יום, ומפני מה אין קוראין אותן? מפני טינת המינים **שלא יהיו אומרים: אלו לבדן נתנו לו למשה בסיני**. וכבר קבענו לשון זה בהלכות הירושלמי שחיברנו."

⁸ כללי אנשי העיון, והכוונה להיקש שעשה בין אמירת עשרת הדברות בתפילה לעמידה בשעת קריאתן בתורה.
⁹ סנהדרין צט: "תנו רבנן: "והנפש אשר תעשה ביד רמה" – זה מנשה בן חזקיה, שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי. אמר: וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא "ואחות לוטן תמנע" "ותמנע היתה פילגש לאליפז" "וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה?" יצאה בת קול ואמרה לו: "תשב באחריך תדבר בבן אמך תתן דפי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך". ועליו מפורש בקבלה: "היו משכי העוון בחבלי השווא וכעבות העגלה חטאה". מאי כעבות העגלה? אמר רבי אסי: יצר הרע, בתחילה דומה לחוט של כוביא ולבסוף דומה לעבות העגלה."

¹⁰ עיין בטור סימן א שכתב לקרוא פרשת י' הדברות בסדר הקרבנות. וביארו הב"י והב"ח שיש לחלק בין יחיד שרוצה לחזק אמונתו במעמד ה"ס לבין ציבור שיש חשש מתרעומת המינים וע"פ הרמ"א. אבל דעת המהרש"ל (ס"ד) להתיר אפילו בציבור, והסביר שלא אסרו אלא לקובעם בברכת יוצר עם ק"ש.

ובענין עמידה בעשרת הדברות יש אחרונים שלא ראו דברי הרמב"ם האלו והתירו לעמוד בשבועות, וחילקו בין אמירתם בתפילה לבין עמידה בשעת הקריאה בתורה שזהו רמז לעמידת ישראל בהר סיני ומפני כבוד השכינה ולא יבואו לטעות (מהר"ש אבוהב, דבר שמואל רע"ו).

¹¹ ד"ל שם ביסוד השמיני: "**ואין הבדל** בין "ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען"; "ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד" או "אנכי ה'", ו"שמע ישראל ה' – להינו ה' אחד". הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה קדושה אמת. ולא נעשה מנשה אצלם כופר ופוקר יותר מכל כופר אחר אלא לפי שחשב שיש בתורה תוך וקליפה, ושאלו התאריכים והסיפורים אין תועלת בהם, ומשה מדעתו אמרם. וזהו ענין "אין תורה מן השמים", אמרו שהוא האומר שכל התורה כולה מפי הקדוש ברוך הוא חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו וזה הוא "כי דבר ה' בזה" – יתעלה ה' ממה שאומרים הכופרים. **אלא כל אות שבה יש בה חכמות ונפלאות למי שהבינו ה'**

דף מקורות

ב. שאלה: האם הקראים מצטרפים למניין ולזימון? ואם לא – מה דינו של ש"צ שעבר לפני התיבה במניין כזה?

תשובה: אין מותר להשלים בהם מניין, לא עשרה ולא שלושה, הואיל **אין הם מודים בחיוב זה**. והעיקר בזה, אמרם (=כלומר מאמר חז"ל) בעניין עירוב: "או ביד מי שאינו מודה בעירוב – אינו עירוב" (עירובין לא.). **וכל דבר שיאמינו בחיובו מותר לצרפם בו**, וכל מה שלא יאמינו בחיובו אין מותר לצרפם בו. וידוע שהם אינם סוברים חיוב הקדושה ולא חיוב הזימון, ואינם משגיחים במניין עשרה ולא במניין שלושה. ומאחר שאינם מודים בחוקים אלו – אין מותר לעסוק עימם בזה ולהשלים המניין בהם, שאם כן נמצאת סומך בדבר על מי שאינו מאמין בו.

וזה שעבר לפני התיבה עמהם – צריך להודיעו ולהזהירו על כך, לא זולת זה. וכתב משה.

ג. שאלה: לכאורה יש סתירה בין האמור בהלכות ע"ז (ב,ה): "וכן המינים מישראל אינם מישראל לדבר מן הדברים ואין מקבלין אותן בתשובה לעולם" לבין האמור בהלכות תשובה (ג,ד): "במה דברים אמורים שכל אחד מאלו אין לו חלק לעוה"ב? כשמת בלא תשובה, אבל אם שב מרשעו והוא בעל תשובה – הרי זה מבני העוה"ב, שאין לך דבר שעומד בפני התשובה".

תשובה: אשר תחשבוהו סתירה בעניין המינים – אין סתירה בו כלל. לפי שאחד משני המאמרים – "אין מקבלין אותן בתשובה" – רצונו לומר בזה שלא נקבל **אנחנו** מהם תשובה, ולא נראם כבעלי תשובה, אלא נעמידם בחזקת מינים כמו שהיו, וזה אשר יראו מן הכשרות אמנם הוא מפחד או לגנוב דעת הבריות. וזה המאמר האחר הוא שהם אם עשו תשובה באמת **בינם לבין בוראם** – הרי יש להם חלק לעוה"ב. זה דינם במה שבינם לבין בוראם והראשון הוא במה שבינם לבין בני אדם. וכתב משה.

8. ספר הכוזרי ד, יז

אשר לשתי הדתות: במידה שקרבו אלינו (מהפילוסופים) - **בה במידה רחוק**.

ואל תתמה על הדבר, כי הלא ירובעם וסיעתו קרובים היו לנו יותר, והם בעינינו "עובדי עבודה זרה" (כיוון שהשתמשו בעשיית צלמים לעבודת ה', וזה עבודה שהיא זרה לה'). אם כי **מישראל הם**, נימולים ושומרי השבת **ושאר המצוות**, פרט למועטות אשר **הכרח ההנהגה המדינית¹² הביאם לעבור עליהן**. והם **הלא הודו ב-לוהי ישראל המוציאם ממצרים¹³**, כדרך שהאמינו בו גם עושי העגל במדבר, שדיברנו עליהם למלעלה (א,צז).

ולא תושג תכלית חכמתה "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים". ואין לאדם אלא להתפלל כמו דוד משיח -לוהי יעקב שהתפלל: "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך".

¹² מלכים א,יב: "אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלם ושב לב העם הזה אל אדניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגני ושבו אל רחבעם מלך יהודה. ויעש המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלם הנה אלהי ישראל אשר העלול מארץ מצרים. וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בן. ויהי הדבר הזה לחטאת וילכו העם לפני האחד עד דן. ויעש את בית במות ויעש כהנים מקצות העם אשר לא היו מבני לוי. ויעש ירבעם חג בחדש השמיני בחמשה עשר יום לחדש כחג אשר ביהודה ויעל על המזבח כן עשה בבית אל לזבח לעגלים אשר עשה והעמיד בבית אל את כהני הבמות אשר עשה. ויעל על המזבח אשר עשה בבית אל בחמשה עשר יום בחדש השמיני בחדש אשר בן מלבו ויעש חג לבני ישראל ויעל על המזבח להקטירה. ונראה שירובעם העביר בעם שינוי זה, תוך הסתמכות על נבואת אחיה השילוני לקריעת הממלכה, בטענה שבישראל הלאום והדת באים יחד, וא"א לפצל ביניהם, ועל כן א"א שהממלכה תהיה מפוצלת והמקדש יהיה אחד.

¹³ כלומר שהם היו מעוניינים להישאר ישראלים, ולא היתה מטרתם להקים דת אחרת. וז"ל לקמן בסעי' כג: "אמנם היו בעמנו אנשים אשר האמינו כי הצלמים ההם ורוחניות הכוכבים עשויים להביא להם ברכה. כי בזמן ההוא האמינו רבים שיש תועלת בעבודות ההן. אך **כל זה לא היה אצלם כי אם תוספת לדתם**. את כל מצוותיהם שמרו. כי אם אין הדבר כן, מדוע לא המירו דתם בדתות העמים אשר הגלום ושבו? **אפילו מנשה וצדקיהו, גדולי הכופרים בישראל, לא רצו לעזוב את דת ישראל**. אם אמנם התאוה להרבות הצלחתם בצחונות על השונא ובעשיית עושר באמצעות הכוחות ההם שחשבו מועילים להפליא, אם כי ציווה ה-לוה להתרחק מהם. ואלו היו הכוחות ההם מוחשבים לרבים כיום כמו שהיו אז - היית רואה אותנו נפתים היום כמוהם, כשם שאנו נפתים לשאר ההבלים, כאצטגנינות ולחשים וקמעות ומכעשים המכוונים להפוך את טבע הדברים, אם כי התורה ציוותנו להתרחק מכל אלה."

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

אמנם יתרון להם לאנשי שתי הדתות בזה **שהרחיקו את התמונות**, אך הואיל ו**שינוי ממקום הכיוון בתפילה**,¹⁴ וביקשו את העניין האלוהי **במקום אשר לא ימצא בו**, וביחוד מפני **שביטלו את רוב המצוות השמיעיות**¹⁵ - התרחקו מאיתנו רוחק רב.¹⁶ אך על צד האמת, יש להבדיל הבדל מרובה בין סיעת ירובעם **לסיעת אחאב**.¹⁷ כי **עובדי הבעל - הם רק הם עובדי עבודה זרה** (=שעשו עבודות לאלים נוספים מלבד לה'). ועל זה אמר אליהו: "אם ה' ה-לוהים לכו אחריו, ואם הבעל לכו אחריו" ובנוגע להם תמהו החכמים כיצד אכל יהושפט מסעודת אחאב.¹⁸ לא כן ידברו על סיעת ירובעם! אף קריאת אליהו: "קנוא קנאתי לה' -לוהי -באות" לא נגד עבודת העגלים הושמעה, כי **אנשי סיעת ירובעם - לה' -לוהי ישראל היו כל מעשיהם**, ונביאייהם נביאי ה' היו.¹⁹ ואלו נביאי אחאב - נביאי הבעל היו. וכבר הקים ה-לוה את יהוא למחות את זכר אחאב, ויהוא שהשתמש בתחבולות עורמה באומרו: "אחאב עבד את הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה" מחה כל זכר לעבודת הבעל. אך בעגלים - לא שלח ידו. הרי שעובדי העגל הראשון ובעלי הבמות מסיעת ירובעם ועובדי פסל מיכה - לא כיוונו בעבודתם כי אם ל-לוהי ישראל.

ובכל זאת **עברו בזה עברה** (שעבדו לה' שלא במקום שציווה) **שחייבים עליה מיתה**. דומים היו בזה לאדם הנושא את אחותו מאונס או מחמת תאוה **ועם זה מקיים את כל תנאי הנישואין כאשר ציווה עליהם ה-לוה**. או לאדם האוכל בשר חזיר, **ועם זה הוא זהיר בשחיטת החזיר ונזהר מן הדם** ושומר שאר תנאי המאכלים כמצווה עליו.

¹⁴ מכאן נראה שדעת ריה"ל שירובעם לא שינה את היסוד האמוני שמקום השכינה הוא בהר המוריה, אלא שטען שיש מקומות נוספים. וזה ככלל עובדי הבמות. הם גם לא ביקשו את העניין ה-לוהי במקום שלא ימצא, כי עכ"פ היו בארץ ישראל. זאת בניגוד לבעלי הדתות. מתוך דברי ריה"ל כאן נראה שגם הגויים מחויבים לקבל את המרכזיות של הר המוריה ולהתפלל לשם. אולם לא ברור מדוע תוקף אותם על כך ביטלו את המצוות הרי לא היו חייבים בהם כלל? וכבר אמר במאמר א, כז שהתורה מחייבת רק את ישראל? אולם זה פשוט, שהדתות לא באו לתת דת לגויים, אלא להחליף את דת ישראל ולדידם אף ישראל לא חייבים במצוות שקיבלו בסיני. את המצוות שלהם הם עושים מתוך תודעה שאלה הם המצוות של העם הנבחר, ולכן אומר ריה"ל שאין זה כפי רצון ה'.
¹⁵ בסעי' כג מביא חילוק נוסף: "ואל תבט אל היות הדתות האלה **מתרחקות מעבודת האילים ומשתדלות לקיים את יחוד ה-לוה**, ותשבחן על כך, ויקלו בעיניך בני ישראל שבימי המלכים, על אשר פנו לעבודת הצלמים. התבונן לעומת זה בכך, שגם החשובים במאמיני הדתות האלה **נוטים אל הכפירה בהשגחה** ואף יפיצוה ברבים, ואף יחברו ברוחה שירים המתפרסמים בעם, ונשמרים בפיהם שירים המכריזים כי אין אדון משגיח אל מעשי בני אדם, גומל טוב על המעשים הטובים ועונש על הרעים. **דבר אשר כזה לא נשמע מעולם בישראל**".

¹⁶ עיין בתרגום תבון והגר"י שילת שמכאן הם דברי הכוזרי. אך באבן שמואל הביא את כל הקטע כחלק מדברי החבר ואח"כ הוסיף דברים בשם המלך, ע"פ תגובת החבר בסעי' טו, משום שסגנון הדברים הפסקני והבקיאות שהמדבר מגלה בתנ"ך ובחז"ל - תואמים את סגנון החבר (עיין הסבר לדברים במהדורתו בעמ' רפז-רפח).

¹⁷ כלומר: את עע"ז בישראל יש לחלק לשניים: העובדים לה' שלא במקום שבחר, והעובדים מלבד לה' גם לאלים נוספים. אולם אלו ואלו קרובים אלינו יותר מאשר בעלי הדתות האחרות, כי הם מאמינים שיש -ל אחד שמעל לכל הכוחות, ומאמינים ב-לוהי ישראל שהוציאים ממצרים, והמשיכו בקיום המצוות של תורת משה ולא רצו לעזוב את דת ישראל לדת אחרת, והמשיכו חהאמין שמרכז העבודה לה' הוא בירושלים.

¹⁸ חולין ד: ויש לעין בזה על מש"כ במדרש בעניין אליהו שהעורבים היו מביאים לו בשר משולחנו של אחאב (עיין מלכים א,יז).

¹⁹ כלומר היו נביאי ה', ובאמת תקפו את ירובעם על חטאו בעגלים. וכמו שישעיה ואחרים היו נביאי ה' ביהודה בשעה שהיו במות.